

Kalevi Kajava:

PIETARIN SUOMALAISESTA YHTEIS- KOULUSTA

Pietarin suomalainen yhteiskoulu perustettiin vuonna 1905. Se muodosti itseasiassa jatkon Pyhän Marian kirkkokoululle, joka oli aloittanut toimintansa jo vuonna 1844 poikakouluna ja johon vuodesta 1849 tuli kuulumaan myös tyttökoulu. Opettajien vähälukuisuudesta johtuen opetettiin myöhemmin eräillä luokilla poikia ja tyttöjä yhdessä. Yhteisopetuksesta saatiinkin monessa suhteessa myönteisiä kokemuksia. Viime vuosisadan taitteessa Pietarin suomalainen kirkkokoulu toimikin jo eräänlaisena «yhteiskouluna».

Huolimatta siitä, että Pyhän Marian kirkkokoulu oli oikeastaan ylemmän kansakoulun ja oppikoulun ala-asteen välimuoto — koulussa opetettiin vieraina kielinä venäjän lisäksi myös ruotsia ja saksaa —, Pietarin suomalaisen väestön keskuudessa tunnettiin 19:nneen vuosisadan loppupuolella kuitenkin voimakkaana suomalaisen oppikoulun tarve. Pietarin suomalaisen seurakunnan kirkkoherra *Johannes Öhquist* esitti monissa eri yhteyksissä toivomuksen suomalaisen lyseon saamisesta Pietariin. Vuonna 1881 pidettiin hänen johdollaasi asiasta yleinen kansalaiskokous. Yritykset suomalaisen oppikoulun saamiseksi kaatuivat tavallisesti kuitenkin taloudellisiin vaikeuksiin. Ikävintä asiassa oli se seikka, että Suomen senaatti ei ollut millään tavoin kiinnostunut suomalaisen oppikoulun perustamisesta Pietarin miljoonakaupunkiin.

Pyhän Marian kirkkokoulun muuttaminen suomalaiseksi yhteis-

kouluksi edusti eräänlaista tasaista kehitysprosessia. Vuonna 1900 perustettiin Tallikadun varrella sijaitsevan suomalaisen ylemmän kirkkokoulun yhteyteen, jonka suojissa aikoinaan jo Uno Cygnaeus oli opettanut, jatkoluokka niitä oppilaita varten, jotka olivat päättäneet 3-vuotisen kurssin jossakin alustavassa koulussa. Näitä alustavia kirkkokouluja oli Pietarissa kaikkiaan 10 eri puolilla kaupunkia esikaupungit mukaan luettuna. Pyhän Marian kirkkokoulu oli myös 3-vuotinen, mutta se muodosti ns. ylemmän kirkkokoulun, joka on tarkoitettu alustavien koulujen jatkoksi. Selvitykseksi mainittakoon, että alkuaan Pyhän Mariankin kirkkokouluun kuului alustava koulu, mutta se lakkautettiin jo vuonna 1885 siitä syystä, että kaupunkiin oli perustettu muita vastaavanlaisia kouluja. Ylemmän kirkkokoulun oppiennätyksiä ja kursseja paranneltiin vuosi vuodelta siinä suhteessa, että ne pyrittiin saamaan samanlaisiksi kuin suomalaisissa oppikouluissa.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun perustamiseen — tarkemmin sanoen Pyhän Marian kirkkokoulun muuttamiseen yhteiskouluksi — katsottiin tarvittavan tietenkin Pietarin venäläisten kouluviranomaisten lupa. Sen saaminen ei tuottanut mitään erityisiä vaikeuksia, koska kyseessä oli lopultakin tietynlainen koulun sisäinen uudistus. Uuden koulun aikaansaamisesta koitunee ansio lähinnä fil. maisteri *Pietari Toikalle*, joka vuosina 1898—1907 toimi Pietarin suomalaisten alustavien koulujen tarkastajana. Suomalaista oppikoulua suunniteltaessa esitettiin sellaisiaakin ajatuksia, että koulun tulisi pyrkiä valmistamaan oppilaitaan sekä Venäjän että Suomen korkeakouluja varten. Tällainen «kaksitahoisuus» ei saanut kuitenkaan erityistä kannatusta kansallismielisyydestään tunnetun suomalaisen väestön keskuudessa, minä vuoksi päädyttiin siihen ratkaisuun, että koulun tehtävänä oli valmistaa oppilaitaan vain Suomen korkeakouluja varten.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun perustaminen vuonna 1905 merkitsi lähinnä sitä, että Pyhän Marian ylemmän kirkkokoulun kahdesta ensimmäisestä luokasta muodostettiin Suomen yhteiskouluja vastaava kaksiluokkainen (reaalisuuntainen) koulu, joka tästä lähtien alkoi kasvaa vuosittain. Tarkoituksena oli, että kou-

lu olisi kasvanut kahdeksanluokkaiseksi, mutta tämä toive jäi siikälä toteutumatta, että koulu kehittyi lopultakin vain 7-luokkaiseksi. Syyt tähän keskenjäämiseen olivat lähinnä taloudellisia, varsinkin se seikka, että Suomen valio (senaatti) ei ollut halukas tukemaan taloudellisesti koulun toimintaa. Suomalaisen ylioppilaskirjoitusten järjestäminen Pietarissa olisi niinkään saattanut aiheuttaa erinäisiä käytännöllisiä ja juridisiakin vaikeuksia.

Koulun viimeisen luokan oppilaat jatkoivat melkein poikkeuksetta koulunkäyntiään jossakin Suomen oppikoulussa ja tulivat sieltä myös ylioppilaisiksi. Tässä yhteydessä on Pietarin suomalaisten suosimina kouluina mainittava erityisesti Terijoen yhteiskoulu sekä varsinkin Viipurin monet koulut; (toisinaan kokonaiset luokat). Muina kouluina, jonne oppilaita siirtyi, mainittakoon Kouvolan, Kajaanin, Joensuun, Käkisalmen sekä Helsingin yhteis- ja muut koulut. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että monet näistä kouluista eivät vaatineet Pietarin yhteiskoulusta tulleilta kouluun pyrkijöiltä minkäänlaisia kuulusteluja tai lisäsuorituksia. Tätä on pidettävä osoituksena siitä, että Pietarin suomalaisen yhteiskoulun työtä pidettiin kotimaassa arvossa, toisin sanoen sen tason katsottiin vastaavan oman maan oppikoulujen yleistä tsoa.

Siinä tapauksessa, että Pietarin suomalainen yhteiskoulu olisi voitu kehittää kahdeksanluokkaiseksi, täydelliseksi oppikouluksi, koulutilat olisivat varmaankin käyneet riittämättömiksi niin suu- relle oppilaitokselle. Yhteiskoulu kärsikin oikeastaan muutenkin tila- nahtaudesta. Yhteiskoulun laajentamissuunnitelmien yhteydessä oli monasti esillä myös uuden koulutalon rakentaminen. Vuonna 1913 myöhemmin erityistä kuuluisuutta saavuttanut suomalainen arkkitehti Eliel Saarinen (Pietarin suom. seurakunnan kirkkoherran Juho Saarisen poika), joka pietarilaisten keskuudessa tunnettiin nimenomaan Pietarin suomalaisena, laati piirustukset uutta koulutaloa varten. Seuraavana vuonna alkanut maailmansota ja sitä seurannut Venäjän vallankumous estivät uuden koulun rakentamishankkeet. Mielenkiintoisena seikkana mainittakoon tässä yhteydessä kuitenkin, että Pietarin suomalaisen yhteiskoulun

jälkeen perustettu Leningradin suomalainen I ja II asteen työkoulu saattoi myöhemmin 1930-luvulla siirtyä vanhoista suomalaisen kirkkokartanon rakennuksista uusiin suojiin Znamenskajakadulle.

Koulun johtajat ja opettajat

Kuten jo aikaisemmin mainittiin Pietarin suomalaisen yhteiskoulun johtajana toimi vuoteen 1907 asti fil. maist. Pietari Toikka. Tämän jälkeen hän siirtyi Helsingin suomalaisen normaaliylyseon yliopettajaksi, jossa toimessa hän oli vuoteen 1918 asti. Kuuluttuaan kolme vuotta Helsingin Sanomain toimituskuntaan hän oli vuosina 1922—28 toimessa Suomen pääkonsulinvirastossa Leningradissa. Hän kuoli vuonna 1930 Helsingissä.

Vuosina 1907—11 Pietarin suomalaisella yhteiskoululla oli useita eri johtajia. Lukuvuonna 1907—08 koulun johtajana toimi fil. maist. *Tauno Salonen*. Hänen jälkeensä tuli johtajaksi kirkkoherra, fil. maist. *A. Hakkarainen* (1908—10). Seuraavana lukuvuonna mainitaan johtajan toimessa olleen pastori *F. Korvenheimo*, opettajatar *Katri Komonen* ja fil. kand. *Matti Rossi*. Syksystä 1911 tuli koulun johtajaksi ja samalla Pietarin alustavien suomalaisten koulujen johtajaksi fil. maist. *Juhana Peräläinen*, joka johti koulun toimintaa aina kevääseen 1918 asti. Siirryttyään seuraavana vuonna Suomeen hän toimi Suomen Sosiaalidemokraatin ulkomaan osaston toimittajana aina kuolemaansa asti v. 1931.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun ensimmäisistä opettajista ei käytettävissämme ole painettua luetteloa, painettuja vuosikertomuksia on vasta vuodesta 1910 lähtien. Ennen mainittua vuosilukua tiedetään koulun opettajina toimineen mm. fil. maist. *Tauno Salonen*, joka toimi vuoden koulun johtajanakin (opetusaine historia), opettaja *Katri Komonen* (saksa), *Jaakko Puolakkainen* (laulu), *Olga Suominen* (Venäjän historia), *Hilja Kotka-*

kallio (luonnontieteet), *Siviä Saarinen* (piirustus) ja pastori *E. Holmström* (uskonto).

Entisen Pyhän Marian kirkkokoulun ja sitä seuranneen suomalaisen yhteiskoulun opettajisto erosi lähinnä siinä suhteessa, että viimeksi mainitun koulun palvelukseen saatiin melkein kaikki opettajat suoraan Suomesta. Kirkkokoulun opettajina oli varsinkin sen viimeisinä vuosina ollut myös eräitä Pietarin ja Inkerin suomalaisia, jotka olivat saaneet opettajanvalmistuksensa Venäjällä. Tästä johtuen heidän venäjänkielen taitonsa oli parempi kuin Suomesta tulleiden opettajien, joista monet eivät alkuaan osanneet lainkaan valtakunnan kieltä.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun opettajien nimet, oppiainevot, opetusaineet ja palvelusvuodet käyvät ilmi seuraavasta taulukosta.

T a u l u k k o 1. Pietarin suomalaisen yhteiskoulun koulun opettajat vuosina 1910—17.

Nimi	Arvo	Oppiaineet	Vuosina
Ekström, Matty	fil.maist.	Ruotsi, hist., saksa	1910—17
Hakkarainen, Rafael	hovineuv.	Ranska	1910—11
Jaakkimainen, Edit	opett.	Tyttöjen voimist.	1910—15
Juutilainen, Alma	«	Kaikkia muita aineita paitsi laulu ja voim.	1910—11
Komonen, Katri	«	Saksa, matem. Venäjän maantieto, ranska	1910—17
Korvenheimo, Vilho	pastori	Uskonto	1910—11
Kärkkäinen, Edvard	kollegi- sihteeri	Poikien voimistelu	1910—11
Ljubimov, Grigori	kollegi- neuvos	Venäjä	1910—17
Rimpiläinen, Hellin	fil.kand.	Suomi, maantieto	1910—17
Rossi, Matti	fil.kand. vt.joht.	Historia, venäjä	1910—11
Rutanen, Helfrid	yo.opett.	Matematiikka, luonn.oppi	1910—12
Räikkönen, Pakka	kanttori	Laulu	1910—11
Saarinen, Einar	yo.	Luonn.hist., kaunokirj., piirust., poik.voimist.	1910—17

Tynni, Kaapre	opett.	Venäjä, Venäjän maant., Venäjän historia	1910—13
Kemiläinen, Lauri	fil.kand.	Suomi, maantieto	1911—12
Peräläinen, Aale	«	Hist., Venäjän hist., Venäjän maant., venäjä	1911—13
Peräläinen, Juhana	fil.kand. vt.joht.	Historia, Venäjän hist.	1911—17
Piirainen, Paavo	kirj.pit.	Kirjanpito	1911—12
Pirjola, Kosti	pastori	Uskonto, historia, suomi, kaunokirjoitus	1911—13
Räikkönen, Toivo	opett.	Laulu	1911—12
Heikinheimo, Asser	maisteri	Matemat., luonnoppi, kirj.pito, geometria	1912—15
Ille, Elina	yo.	Venäjä, Venäjän hist., Venäjän maantieto	1912—13
Pentikäinen, Juh	opett.	Laulu	1912—16
Huupponen, Eemeli	pastori	Uskonto, hist., suomi, kaunokirjoitus	1912—16
Aalto, Ilma	op.kand.	Suomi, maantieto	1912—13
Silventoinen, Olga	yo.	Venäjä, ranska	1913—16
Sobolev, Mihail	rovasti	Kreikk.kat. uskonto	1913—17
Valtimo, Laina	yo.	Saksa, matematiikka	loka-marr. 1913
Ukkonen, Elsa	yo.	Venäjän maantieto	« « 1913
Järvinen, Hilja	voim.op.yo.	Suomi, tyttöjen voimist.	1914—17
Veijalainen, Hilda	yo.	Venäjä, ranska	sl. 1914
Helo, Johan	fil.tri	Matemat., luonnoppi, kirjanpito	1915—17
Hellfors, Olga	vapaatait.	Laulu	1916—17
Pulkkinen, Asko	fil.kand.	Luonn.hist., maantieto, piirust., kaunokirj.	1916—17
Teittinen, Uuno	fil.kand.	Uskonto, hist., kaunokirj., poikien voimistelu	1916—17
Vahlström, Olga	yo.	Venäjä	1916—17
Nissinen, Elbe	laul.opett.	Laulu	21/11 1916—10/4 1917
Mesiäinen, Evert	op.	Laulu	10/4—12/5—17
Heiskanen, V. A.	fil.maist.	Matematiikka, fysiikka	1917—18
Peräläinen, Elsa (o.s. Ukkonen)		Laskento	1917—18*

* Kertomansa mukaan rouva Peräläinen sai koulun johtajan «oikeana kätenä» huolehtia mitä monimaisimmista tehtävistä koulun piirissä. Eri opettajien sijaisena ja tilapäisopettajana hän on joutunut opettamaan «kaikkia kouluaineita poikien voimistelua lukuunottamatta».

Oppilaat

Pietarin suomalaisessa yhteiskoulussa on keskimäärin ollut oppilaita vuosittain 250 paikkeilla. Uskonnoiltaan oppilaat ovat olleet vähäisiä poikkeuksia lukuunottamatta luterilaisia ja äidinkiensä puolesta suomalaisia. Lukuvuotena 1910—11, jolloin oppilasmäärä oli suurin, 283, on 7 oppilasta ollut saksankielisestä ja sama määrä venäjänkielisestä kodista lähtöisin. Kreikkalaiskatoliseen kirkkokuntaan kuului tällöin 16 oppilasta.¹ Oppilaiden vanhemmista oli valtaosa tällöin merkitty liikkeenharjoittajiksi. Se seikka, että seuraavana vuonna tähän ryhmään merkittyjen määrä väheni lähes kolmannekseen, lienee pidettävä osoituksena aikaisemmasta «liikamerkinnästä». Liikkeenharjoittajiksi oli kaikesta päättäen merkitty myös käsiyöläiset. Suurimman sosiaalisen ryhmän ovat muodostaneet palvelus- ja työväkeen sekä rautatieläisiin kuuluvat.

Oppilaiden vanhempien äidinkieli, uskonto ja ammatti koulun viimeiseltä seitsenvuotiskaudelta ilmenee seuraavasta taulukosta.

T a u l u k k o 2. Tilastollisia tietoja oppilaiden äidinkielestä, uskonnosta ja vanhempien ammatista vuosilta 1910—1917.

Vuosi	1910—11	1911—12	1912—13	1913—14	1914—15	1915—16	1916—17
suomi	275	255	262	248	243	214	216
viro	—	1	1	3	2	1	3
venäjä	7	1	1	4	2	3	6
saksa	7	3	—	—	—	—	—
ruotsi	—	—	—	—	—	1	2
luterilainen	266	248	253	245	238	212	221
kreikkal.katol.	16	11	10	9	8	7	6
roomal.katol.	1	1	1	1	1	—	—
opettajia, virkam. ja konttoristeja	17	25	34	31	33	27	26

liikkeenharjoittajia	219	76	57	45	42	37	48
talollisia	25	12	11	11	11	12	21
palvelus ja työväkeä	21	82	96	102	87	83	75
rautatieläisiä	—	64	65	65	73	59	57
torppareita	1	1	1	1	1	1	—
Yhteensä	283	260	264	255	247	219	227

¹ Vuosilukuihin liittyvät asiatiedot on saatu vastaavaan ajanjaksoon liittyvistä yhteiskoulun vuosikertomuksista.

Oppiaineet

Pietarin suomalaisessa yhteiskoulussa opetettiin samoja oppiaineita kuin Suomenkin oppikouluissa. Opetussuunnitelma ja oppikirjat olivat myös samoja.² Juuri tämäkin seikka tekee oikeutta koulun nimelle «suomalainen yhteiskoulu». Koulun opetuskielenä oli suomen kieli. Huomattavimman poikkeuksen Suomen vastaavien koulujen opetussuunnitelmasta muodosti kuitenkin Venäjän historian ja maantiedon sekä venäjän opetus. Näiden aineiden opetus tapahtui venäjäksi ja oppikirjoina käytettiin venäjänkielisiä oppikirjoja.

Pietarin suomalainen yhteiskoulu erosi edeltäjästään Pyhän Marian kirkkokoulusta osaksi laajennetun opetussuunnitelmansa, osaksi opetuskielensäkin ansiosta. Viimeksi mainitussa koulussa opetettiin 1890-luvulta lähtien myös laskentoa, luonnonhistoriaa ja yleistä maantiedettäkin venäjän kielellä ja näissä aineissa käytettiin venäjänkielisiä oppikirjoja. Yhteiskoulun perustamisen jälkeen näiden aineiden opetus tapahtui suomen kielellä. Tästä lähtien rajoitettiin venäjänkielinen opetus koskemaan vain Venäjänmaata koskevia aineita. Tietyntaista, aika ajoin kiivastakin sotaa joutuivat suomalaiset koulumiehet, varsinkin koulun johtajat käymään venäläisiä kouluviranomaisia vastaan oikeudesta saada antaa suomen kielistä opetusta.

² Painotila ei salli tässä yhteydessä oppikirjojen ja oppiainätysten esittelyä.

Koulun oppiaineet ja niille varatut tuntimäärät ilmenevät seuraavasta taulukosta.

T a u l u k k o 3. Lukusuunnitelma 1911—16.

Aineet	I	II	III	IV	V	VI	VII	Yhteinen tuntimäärä viikossa
Uskonto	2	2	2	2	2	2	2	14
Suomen kieli	4	4	3	2	2	3	3	21
Venäjän kieli	5	4	4	4	4	4	4	29
Ruotsin kieli	5	4	3	2	2	2	2	20
Saksan kieli	—	—	4	4	3	3	3	17
Ranskan kieli	—	—	—	—	—	4	4	8
Historia	1	2	2	2	3	3	4	17
Venäjän historia	—	—	2	2	—	—	—	4
Maantieto	2	2	2	—	1	—	—	7
Venäjän maantieto	—	—	—	2	—	—	—	2
Matematiikka	4	5	5	5	4	5	5	33
Fysiikka	—	—	—	—	3	3	2	8
Luonnontieto	2	2	2	3	3	—	—	12
Kaunokirjoitus	2	2	—	—	—	—	—	4
Piirustus	—	—	2	2	2	—	—	6
Laulu	2	2	(1)	(1)	(2)	(2)	(2)	4(8)
Voimistelu	2	2	2	2	2	2	2	14
Kirjanpito (vap.eht.)	—	—	—	(1)	(1)	—	—	(2)
Yhteensä	31	31	33	32	31	31	31	220
		(34)	(34)	(34)	(33)	(33)	(33)	(230)

H u o m ! Lukuvuotena 1915—16 maantietoa 3 t/viikossa II:lla luokalla.

Yhteiskoulun hallinto ja talous

Pietarin suomalainen yhteiskoulu oli hallinnollisesti Pietarin suomalaisen Pyhän Marian seurakunnan kirkkoneuvoston alainen. Koulun toiminta edellytti tietenkin myös Pietarin kouluviranomaisten lupaa ja suostumusta, mutta kaupungin kouluviran-

omaisten valvontavalta ja tarkastusoikeus koski lähinnä yhteiskoulussa annettavaa venäjänkielen opetusta. Seurakunnan kirkkoneuvoston alaisena toimi erityinen kouluneuvosto, johon kuului kolme kirkkoneuvoston asettamaa edustajaa, kaksi kannatusyhdistyksen edustajaa, yksi oppilaitten vanhempien edustaja ja koulun johtaja.

Lukuvuonna 1916—1917 tapahtui siinä suhteessa tärkeä muutos koulun hallinnossa, että Pietarin suomalaisen seurakunnan tekemän päätöksen nojalla kouluneuvoston toiminta tuli kokonaan riippumattomaksi kirkkoneuvostosta. Uusitun kouluneuvoston jäseninä tulivat olemaan: kaksi seurakuntakokouksen valitsemaa edustajaa, kaksi oppilaitten vanhempien valitsemaa edustajaa, kaksi kannatusyhdistyksen edustajaa, Suomen valtion edustaja, Pietarin suomalaisten koulujen opettajakunnan edustaja sekä koulun johtaja. Kouluneuvoston jäsenet välittiin kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Kouluneuvoston varsinaisina jäseninä ovat toimineet: *T. Tiainen* (puheenjohtajana 1910—11), *A. Lyytikäinen*, *J. Peusa*, *A. Taivalant*, *A. Toivanen*, *A. Virkki*, *Th. Bruun* (puheenjohtajana 1912—13), *J. L. Valtasaari* (1914—1915), *J. H. Arpiainen*, *V. Paavola* ja *A. Sikanen* (1915—16). Varajäsenistä mainittakoon *J. Kijanen* (1914—1915), *P. Komonen*, *E. Kärkkäinen*, *A. Kutvonen* (1915—16) ja *S. Herttuainen* (1916—17).

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun oppilasmäärä pysytteli, kuten jo mainittiin, vuosittain jossakin 250 paikkeilla. Näin suuren koulun ylläpitäminen kysyi tietenkin huomattavasti varoja. Koulun vuosimenot lasketaan nousseen n. 25 000 ruplaan. Näistä saatiin 10 000 ruplaa Pietarin suomalaiselta seurakunnalta ja 1 000 ruplaa Suomen valtiolta, avustus jota aikoinaan jo koulun edeltäjänä ollut suomalainen kirkkokoulukin oli nauttinut. Koulun taloudellista tukemista varten oli perustettu erityinen kannatusyhdistys. Tämän jäsenmaksut, muut avustukset ja lahjoitukset sekä koulumaksut joutuivat korvaamaan jäännöksen koulun menoista. Se seikka, että Suomen valtio ei kirkko- ja kouluneuvoston anomuksista huolimatta suostunut antamaan koululle suurempaa

avustusta, herätti tietenkin tietynlaista suuttumusta Pietarin suomalaisen väestön keskuudessa. Tälle kansanosalle suomalainen yhteiskoulu Pietarin miljoonakaupungissa oli tiettyssä mielessä suomalaisen sivistyksen rintavarustus. Puolestaan Pietarin suomalaiset suorittivat itseasiassa Suomen valtiolle moninkertaisesti passimaksuina sen erän, 16 000 ruplaa, jota he saivat valtionapuna suomalaiselle yhteiskoululle. Asiasta esiintyi monenlaisia mielipiteen ilmaisuja ei vain Pietarin suomalaisissa sanomalehdissä, Inkerissä ja Nevassa, vaan myös eräissä Suomen lehdissä. (esim. Helsingin Sanomissa). Oskari Tokoin johtama itsenäisyysenaatti myönsi vihdoinkin toukokuun 22. päivänä 1917 Pietarin suomalaiselle yhteiskoululle sen pyytämän valtionavun, mutta avustus tuli siinä suhteessa myöhäiseen aikaan, että koululla ei Venäjän valtakumouksen pyörteissä ollut enää mahdollisuuksia jatkaa toimintaansa entisessä muodossa. Mainitun ja sitä seuraavan vuoden tapahtumat veivät siihen, että Pietarin suomalaisten yhteys vanhaan kotimaahan katkesi ja useimmat suomalaisperheet alkoivat tavalla taikka toisella pyrkiä takaisin Suomeen.

Oppilasmaksut olivat Pietarin suomalaisessa yhteiskoulussa suhteellisen korkeat. Vuosina 1911—12 lukukausimaksut olivat kirkkoneuvoston päätöksen mukaisesti kolmella alimmalla luokalla 50 ruplaa ja ylemmillä luokilla 60 ruplaa vuodessa. Sisäänkirjoitusmaksu oli vuonna 1915 3 ruplaa. Vapaaoppilaspaiikkoja oli koulussa varattu 10 % oppilasmäärästä.

Tässä yhteydessä mainittakoon, että Pietarin suomalaisella yhteiskoululla oli käytettävissään erinäisiä stipendejä koulun vähävaraisten oppilaiden avustamiseksi. Tällaisina on mainittava H. M. Keisarin käsikassa, rouva Vosnesenskajan rahasto. Pietarin Suomalaisen Hyväntekeväisyysseuran ja Raittiusyhdistys Alkun stipendirahasto. Vaatetusapua jaettiin oppilaille edellämäin mainitun hyväntekeväisyysseuran sekä kanttori Tallgrenin rahastosta. Pietarin suomalaisten koulujen kesäsiirtolassa Karjalan kannaksella oli kesäisin varattu muutamia vapaapaikkoja koulun varattomille ja ruumiillisesti heikoille oppilaille. Tässä yhteydessä tulkoon lisäksi mainituksi, että Suomen rautatiehallitus, jonka palveluksessa

oli huomattava määrä suomalaisia (Suomen asemalla Pietarissa ja Pietarin—Valkeasaaren rataosuudella), suoritti muutamien työntekijöittensä lasten koulumaksut.

Kirjasto ja opetusvälineet

Koulukirjastojen toiminta on yleensä pyritty liittämään kiinteästi koulun muuhun toimintaan. Tältä kannalta katsoen kirjastojen tarkoituksena on oppilaitten sivistystason kohottaminen ja elämännäkemyksen laajentaminen.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun kirjaston perustan muodostaa sen edeltäjän kirkkokoulun kirjasto. Tämä kirjasto kasvoi myöhemmin vuosi vuodelta kirkko- ja kouluneuvoston myöntämien varojen turvin. Tässä yhteydessä tulkoon mainituksi, että lukuvuonna 1911—12 kirjasto sai mainituilta elimiltä 300 ruplaa käyttöönsä. Seuraavan lukuvuoden aikana hankittiin kirjastoon 316 suomenkielistä ja 50 venäjänkielistä teosta. Suomalaisen kirjaston hoitajana toimi tällöin koulun johtaja *Juhana Peräläinen* ja venäjänkielisen kirjaston hoitajana opettaja *G. Ljubimov*. Kirjastoja on käytetty kaikesta päättäen ahkerasti. Suomenkielisestä kirjastosta tehtiin lukuvuoden 1912—13 aikana 2 300 ja venäjänkielisestä 1 300 lainausta. Seuraavana lukuvuonna kirjasto sai käyttöönsä 170 ruplaa, jolla hankittiin etupäässä venäjän- ja ruotsinkielistä kirjallisuutta. Suomenkielisiä kirjoja mainitaan kirjastossa olleen tällöin 350, venäjänkielisiä 335 ja ruotsinkielisiä 85.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun toverikunta alkoi toimintansa alkuvaiheista lähtien kartuttaa omaa kirjastoaan. Lukuvuonna 1913—14 siinä mainitaan olleen 402 kirjaa. Luonnontieteen kerho «Mehiläiset» perusti myöhemmin myös oman kirjastonsa.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun kirjasto sai aika ajoin lahjoituksia myös yksityisiltä henkilöiltä. Lukuvuodelta 1916—17 mainitaan kirjaston saaneen lahjoituksia suomalaisten rautatieläisten ompeluseuralta ja koulun kannatusyhdistykseltä. Kirjakauppias *R. Edgren*, jonka kirjakauppa sijaitsi suomalaisen kirkon vieressä,

oli mainittuna lukuvuonna tehnyt lahjoituksen koulun toverikunnan kirjastolle. «Mehiläiset» kartuttivat samanaikaisesti kirjastoaan, jossa oli etupäässä luonnon- ja maantieteellisiä, teoksia, kevätlukukaudella 1917 pidetyn iltamatilaisuuden tuloilla.

Koulun yleisen kirjaston ollessa suurimmillaan (vv. 1916—17) siinä on ollut yli viisisataa suomenkielistä ja lähes satakunta ruotsinkielistä teosta. Venäläisiä teoksia on ollut lähes kolme ja puolisataa. Lainausten lukumäärä on koulun vuosikertomuksista päätellen ollut suurin lukuvuonna 1914—15. Tällöin mainitaan lukuvuoden aikana tehdyn 4 197 lainausta. Mielenkiintoisena seikkana mainittakoon, että opettajakunnallakin on ollut oma kirjastonsa, todennäköisesti eräänlainen käsikirjasto. Lukuvuonna 1915—16 mainitaan opettajakunnan kirjastoon tilatun seuraavat aikakauslehdet: Suomen kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirja, Suomen kansakoululehti ja Valvoja-Aika. Tässä yhteydessä mainittakoon lisäksi, että koulun yleinen kirjasto järjestettiin lukuvuonna 1916—17 uudelleen ns. Deweyn mallin mukaan. Tällöin laadittiin lainattavista kirjoista uusi «lippuuttelo» ja otettiin käytäntöön uusi korttijärjestelmä.

Koulun yleisen, suomen- ja ruotsinkielisen, kirjaston hoitajina ovat koulun viimeisenä viisivuotisjaksona (1913—1917) toimineet ylioppilas *E. Ukkonen*, *Kaarlo Stendahl* ja maist. *Asko Pulkkinen*. Venäjänkielisen kirjaston hoitajina mainitaan *G. Ljubimovin* ohella lisäksi ylioppilas *Oili Silventoinen* ja *Olga Vahlström*. Toverikunnan kirjaston hoitajina mainitaan vuoden 1916—17 vuosikertomuksessa oppilaat *A. Kärkkäinen* ja *Maiju Kekki* sekä «Mehiläisten» kirjaston hoitajana *Leonard Koiranen*.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun vuosikertomukset (1910—1917) sisältävät erinäisiä tietoja myös koulun kaluston ja opetusvälineiden hankinnasta. Seuraavat luettelot puhuvat omasta puolestaan.

1911—12. Lukuvuoden kuluessa on hankittu uusia opetusvälineitä:

— Lehmannin sivistyshistoriallisia seinätauluja	13 kpl
— Linden-Masalinin väril. kasvitauluja	15 kpl

- kartta- ja seinätaululineet
- voimistelumattoja, potkupallo y.m.s.
- 1912—13.
  - hankittu uusia voimisteluvälineitä
- 1913—14.
  - hankittiin välttämättömin fysikaalinen kalusto
  - Lehmannin maantiet. tauluja 13 kpl
  - Kalevala-aiheisia kansantieteellisiä kuvia 8 kpl
  - Rooman keisarivallanajan kartta
  - kolme Venäjän historiallista karttaa ja
  - Venäjän Aasian maantieteellinen kartta.
- 1915—16.
  - opetusvälineistöön on tehty lahjoituksia:
  - A. Sikanen, iso kokoelma hyönteisiä
  - E. Saarinen, kissan pääkallo ja sammakon luuranko
  - Y. Laurikainen, kokoelma linnunmunia
  - eräs oppilas jäniksen pääkallon.
- 1916—17.
  - Poikkeuksellisten olojen tähden ei opetusvälineistöä ole sanottavasti uusittu tai lisätty. Luonnonhistoriallisia opetusvälineitä hankittiin n. 80 ruplan arvosta. Hyvän-tekeväisyysyhdistykseltä on saatu lahjana 100 ruplaa. Oppilaat ovat antaneet luonnonhistoriallisiin kokoelmiin muutamia pieniä lahjoja. Lahjoituksina on saatu myös joukko hyönteislaatikoita. Kokoelma Suomen kuorellisia nilviäisiä maist. A. Pulkkiselta.

Koulun harrastus- ja sivistystoiminnasta

Oppilaiden vapaat harrastukset, koulun ja yhteiskunnan, koulun ja kodin lähentäminen toisiinsa liittyivät Pietarin suomalaisen yhteiskoulunkin kasvatuksellisiin tavoitteisiin. Oppilasjärjestöjen toiminta, koululaisretket ja tutustumiskäynnit sekä opettajien ja oppilaiden vanhempien yhteistoimintapyrkimykset, joista lyhyitä

mainintoja esiintyy koulun vuosikertomuksissa, ovat todistuksena tästä.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun piirissä ovat kaikesta päät-
tään olleet vilkkaassa toiminnassa toverikunta, (luokat V—VII),
Toivonliitto sekä luonnontieteellinen yhdistys «Mehiläiset». Vuo-
den 1913—14 vuosikertomuksessa mainitaan toverikunnan ja Toi-
vonliiton toiminnasta, että ne ovat entiseen tapaan lujittaneet
lukutyön lomassa toverihenkeä ja levittäneet samalla raittius-
aatetta. Koulun viimeisessä vuosikertomuksessa (1916—17) puhu-
taan tässä yhteydessä «virkistyksestä työn lomassa» ja «terveitten
elämäntapojen juurruttamisesta». Toverikunnan kuraattoreina
mainitaan toimineen opettajat *K. Komonen* ja *A. M. Heikinhei-
mo* (1913—14), *E. Saarinen* (1914—15) sekä *K. Komonen* ja
maisteri *Asko Pulkkinen* (1916—17). Toivonliiton kuraattoreina
ovat toimineet koulun johtaja *J. Peräläinen* (1913—14), maist.
H. Rimpiläinen (1914—15), maist. *Matty Ekström* (1915—16)
sekä maist. *Uno Teittinen* (1916—17). Lukuvuonna 1914—15
toverikunnan mainitaan pitäneen yleisen iltaman, jonka tulot käy-
tettiin kirjaston kartuttamiseen.

Syksyllä v. 1916 perustettiin kouluun luonnontieteellinen yh-
distys «Mehiläiset». Sen perustajana oli koulun luonnontieteiden
opettaja maist. *Asko Pulkkinen*, joka toimi myös sen puheenjohta-
jana ja kuraattorina. Sen tarkoituksena sanotaan olleen «herättää
ja ylläpitää jäsenissään rakkautta luontoon, kiinnittää huomiota
luonnon salaisuuksiin ja ennen kaikkea kasvattaa rakkautta koti-
seutuun sekä ohjata työtä kotiseudun ja isänmaan hyväksi». Osan-
oton yhdistyksen kokouksiin sanotaan olleen sangen runsaan.

Oppilasjärjestöjen toimintaan sekä koulun tavanomaiseen työs-
kentelyyn liittyivät erilaiset koululaisretket ja tutustumiskäynnit,
jotka ovat eri tavoin palvelleet oppilaiden sivistyskentän avartu-
mista. Luontoon tehtyjen retkien ohella on tässä yhteydessä eri-
tyisesti mainittava käynnit erilaisissa museoissa, näyttelyissä teh-
taissa ja teatteriesityksissä.

Seuraavassa eräitä poimintoja yhteiskoulun vuosikertomuksista,

jotka sisältävät lyhyitä mainintoja koululaisten opettajiensa johdolla suorittamista retkistä.

1912—13. Lukuvuoden aikana ovat V ja VI luokka käyneet opettaja E. Saarisen johdolla Aleksanteri IV museossa ja Kasvitieteellisessä ja I luokka Eläintieteellisessä museossa. III, IV ja I luokka ovat opettaja K. Komosen johdolla käyneet tutustumassa Yleisvenäläiseen Kotiteollisuusnäyttelyyn.

1913—14. Opettaja E. Saarisen johdolla V luokka on käynyt Eremitageassa. Sitäpaitsi ovat kaikki oppilaat käyneet opettajien johdolla Terveystieteiden näyttelyssä ja Kansantalolla oopperanäytännössä.

1914—15. Keväällä Toverikunta ja Toivonliitto tekivät yhdessä kumpikin erikseen hauskan huviretken *Lahdelle*.*

1915—16. Lukuvuoden aikana ovat oppilaat käyneet opettajien johdolla Voronin'in ja Chaichaire'n tehtaan kankaitten värjäys- ja syövytysosastolla. IV luokka on käynyt eläint. museossa, III luokka kasvitiet. puutarhassa kaksi kertaa, ja IV lk. on tehnyt «kasviretken» *Lahdelle*.

1916—17. «Mehiläiset» ovat käyneet maatalousmuseossa. V luokka teki kasvinkeräysretken *Lahdelle*. III luokka Spankovalle ja «Mehiläiset» Tyröön.*

Lisäksi tulkoon mainituksi, että Pietarin suomalaisen yhteiskoulun ja Terijoen yhteiskoulun toverikunta olivat kiinteässä kanssakäymisessä keskenään. Toverikunnat tekivät vuosittain vierailuja toistensa luona. Näissä tilaisuuksissa suoritettiin tavallisesti monipuolista ohjelmaa. Rajajoki ei niihin aikoihin ollut suinkaan eristävä, vaan pikemminkin yhdistävä tekijä sen molemminpuolien asuvien suomalaisten välillä.

Koulun piirissä järjestetyt illamat, jouluyhdistysten juhlat ovat tietenkin olleet omiaan lähentämään monin tavoin koulua ja kotia toisiinsa. Koulun ja kodin siteitä on muillakin tavoin yritetty lujittaa. Vuoden 1911—12 vuosikertomuksessa mainitaan kahdestakin lasten vanhempien ja koulun opettajien yhteisestä kokouksesta,

* Paikkakuntia Pietarin lähiympäristössä.

jossa «keskusteltiin kouluelämää koskevista kysymyksistä ja valaisiin kodin ja koulun keskinäistä suhdetta yhteisessä kasvatus-työssä».

Vuoden 1912—13 vuosikertomuksessa kerrotaan kodin ja koulun lähentämiseksi syyskaudella pidetystä vanhempien ja opettajien kokouksesta, jossa valittiin erityiset luottamusmiehet eri yhteiskuntaluokista kolmeksi vuodeksi antamaan lausuntoja vapaaoppilaisiksi pyrkivien oppilaiden vanhempien varallisuudesta. Samanlaiset vaalit pidettiin myös seuraavana vuonna.

Yhteiskoulun muuttuminen suomalaiseksi työkouluksi

Vuoden 1917 vallankumoukset (maaliskuun ja lokakuun aikana tapahtuneet) lamauttivat tyystin Pietarin suomalaisen yhteiskoulun toiminnan.* Melkein kaikki koulun opettajat ja suurin osa oppilaiden vanhemmista siirtyi lapsineen Suomeen vuosina 1918—19. Näihin aikoihin ilmennyt elintarvikkeiden puutteesta johtunut nälänhätä ja erilaiset kulkutaudit, varsinkin espanjantaudin nimellä tunnettu kuumetauti, harvensivat tuntuvasti Pietarin kaupungin ja samassa myös kaupungin suomalaisten asukkaiden määrää.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun opettajista monet jatkoivat opettajantointaan Suomessa. Huomattava osa koulun oppilaista jatkoi vastaavasti Pietarissa keskeytyneitä opintojaan vanhempiensa kotimaassa. Pietarin suomalaisen yhteiskoulun ja muidenkin kaupungin suomalaisten koulujen oppilaista Suomi sai päteviä virkamiehiä sekä yhteiskunnallisen, taloudellisen ja sivistyselämän työntekijöitä. Vieraalla maalla lapsuutensa ja nuoruutensa viettänyt Pietarin suomalainen koulunuoriso oli enimmäkseen jo varhain omaksunut suomalaiskansallisen hengen ja elämäntunnon, kuten

* Maaliskuussa (1917) koulutyö oli keskeytyksissä puolitoista viikkoa «kiivaimman vallankumoustaistelun aikana» mainitaan koulun vuosikertomuksessa.

monet muistelmien kirjoittajat ovat tähdentäneet. Heidän elämäntyönsä pohjautui myöhemminkin sille perustalle, minkä he olivat saaneet slaavilaisessa miljoonakaupungissa toimineesta suomalaisesta koulusta.

Lukuvuotena 1917—1918 Pietarin suomalainen yhteiskoulu jatkoi tosin vielä toimintaansa. Pietarista poismuuttaneiden suomalaisten tilalle alkoi näihin aikoihin tulla Suomesta uusia siirtolaisia kansalais- ja vapaussodassa «punaisten» puolella taistelleita suomalaisia ja heidän omaisiaan. Varsinkin kevättalvella 1918 siirtyi huomattava määrä suomalaisia puna-armeijalaisia, kansanarmeijan taistelujoukkoja Pietariin. Osa näistä majoitettiin seuraavana vuonna Tallikadun varrella (kadun nimeksi tuli vallankumouksen jälkeen Ulitsa Shjeljabova) sijaitsevaan suomalaisen yhteiskoulun nelikerroksiseen rakennukseen. Näihin aikoihin sattui rakennuksessa onnettomuus, joka tietysti mielessä sinetöi entisen koulutalon kohtalon muutamaksi vuodeksi. Erästä uunია korjattaessa syttyi tulipalo, jossa käytännöllisesti katsoen tuhoutui yhteiskoulun melkein koko arkisto ja kirjasto.

Syyslukukaudesta 1918 lähtien alkoi uusi kausi Pietarin suomalaisessa kouluhistoriassa. Pietarin yhteiskoulun tilalle perustettiin tällöin neuvostolaisen mallin mukaan suomalainen työkoulu, jonka tavoitteet ja opetussuunnitelmat tulivat olemaan samanlaisia kuin muissakin Pietarin ja Neuvosto-Venäjän kouluissa. Pietarin suomalainen työkoulu edusti yhteiskoulutyyppejä ja siinä oli myöhemmin kaksi eri astetta: ensimmäinen aste käsitti luokat I—IV ja toinen aste V—IX. Koulun nimi muutettiin v. 1923 Pietarin kaupungin uuden nimen mukaisesti Leningradin ensimmäisen ja toisen asteen työkouluksi. Koulu sijaitsi ensiksi Tallikadun (Ulitsa Shjeljabova) puoleisissa entisen suomalaisen kirkkokartanon rakennuksissa. Kun entisen yhteiskoulun tulipalossa vaurioitunut rakennus saatiin kunnostetuksi koulu siirtyi sisäpihanpuoleiseen rakennukseen syksyllä 1924. Leningradin suomalainen työkoulu ja sen vaiheet muodostavat suomalaisen (tai ulkosuomalaisen) kouluhistorian kannalta oman mielenkiintoisen lukunsa ja ansaitsevat oman esittelynsä.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun toiminnan ja vaiheiden kuvaus jää pakostakin vajavaiseksi arkistomateriaalin puuttumisen vuoksi. Edellä esitetyt tiedot muodostavat vain koulun historiikin perus- l. runkoaineiston. Koulun vaiheiden yksityiskohtainen selvittely (aina käytettyjä opetusmetodeja myöten) edellyttäisi laajanlaista muistiaineiston kokoamista niiden koulun entisten oppilaiden keskuudesta, jotka vielä ovat elossa. Pietarin suomalaiset ja heidän vaiheensa muodostaa sitäpaitsi oman mielenkiintoisen ongelmansa suomalaisuuden (ulkosuomalaisuuden) historiinkin tutkimuksen kannalta.

LÄHDEKIRJALLISUUTTA

Inkeri 1908—1917. Pietarin ja Inkerinmaan kuulumisia. Pietari 1908—1917.

Inkinen, Antti: Suomalainen koululaitos Pietarissa. Porvoo 1939. (Eripainos «Koulu ja menneisyys IV»).

Kajava, Kalevi: Pietarin suomalaisen kirkkokoulun vaiheista. Helsinki 1963. (Eripainos «Koulu ja menneisyys XV»).

Neva 1907—1917. Viipuri & Lappeenranta 1910—1917.

Pietarin suomalaisen yhteiskoulun vuosikertomukset 1910—1917. Lappeenranta.

Lisäksi kirjoittaja on saanut koulun vaiheisiin liittyviä erinäisiä tietoja rouva Alma Levääholtalta (o.s. Aholainen), dos. Sulo Haltoselta, hallitusneuvos, teol. tri Antti Inkiseltä ja rouva Elsa Peräläiseltä.